

בגידה אינטלקטואלית

אבי שגיא

ט' וליאן בנדה, בספרו "בגידת האינטלקטואלים", הציב את אידיאת האינטלקטואל כנויר המקדיש את חייו למחקר טהור. בנדה עטף את אנשי האקדמיה בהילת קדושה, ולפיכך תבע מהם להרחיק את עצמם משאון החיים. אסא כשר מבקש להחיות אידיאל זה ובכך פוגע בלב האקדמיה, שהיא בית היוצר לאידיאות חדשות משנות מציאות. האקדמיה של כשר היא מוויאון המציג מוצרים עתיקים שאין בהם דבר הרלוונטי לחייו.

הקוד האתי המוצע יוצר מרחב חיים לא פור ליטי, אבל האדם הוא יוצר פוליטי. כל מרחב שבו חי האדם הוא פוליטי — מקום שבו בני אדם חורגים מעולמם הפרטי ופוגשים בווֹלֵת, תם, מנהלים שיח על ערכיהם ועולמם ונאבקים על עיצוב החיים. בידוד הפוליטי הוא בידוד מהקשרי החיים האתיים, הקיומיים והדתיים. סילוקו של המרחב הפוליטי מהאקדמיה אינו רק סילוק השיח של מפלגות פוליטיות, אלא גם של מרחבי יסוד המכוננים את חי האדם. אם איש אקדמיה מזהה פגיעה מוסרית עמוקה מצד ממשלה או מפלגה כזאת או אחרת, האם כבואו בין כותלי האוניברסיטה עליו להשיל מעל עצמו כל מחויבות אתית ולש-תוק? האם איש האקדמיה נתבע להיעשות, בלשונו של ניטשה, לצפרדע חושבת, או שמא עליו לבוא אל מרחב האקדמי במלוא קיומו וערכיו? הענקת לגיטימציה להפשטת איש האקדמיה מעולמו הערכי היא מתן הכ-שר לרשע ולעוול.

אם הקוד האתי יתקבל, העם היהודי לא יוכל לבוא בתלונה כלפי אנשי אקדמיה בגר-מניה ששתקו לנוכח פשעי הנאצים — הם פע-לו בדיקו על פי הקוד המוצע. אי אפשר לש-לול מאף אדם את אחריותו כפועל מוסרי, מב-לי לפגוע בכבודו ובחירותו. גם לא באקדמיה. בני אדם אינם יצורים מופשטים, הם חיים במקום ובסביבה ומחויבים להקשרי חייהם. תפישת האדם של כשר מעולם לא הכירה בכך. הטעות בהצעת הקוד הזה היא חזרה על אחת הטעויות שעשה בקוד האתי הישן והבלתי

תקף, שניסח בעבור צה"ל, ושתוקן בקוד חדש. הקוד שכתב התאים לכל צבא, ולפיו החייל ב-ישראל הוא חייל אוניברסלי. הוא ביקש לס-לק כל זיקה בין הקוד לבין ישראל, גם במקום שהדבר לא היה אפשרי. בקוד של כשר לא היתה התייחסות כלשהי למדינת ישראל. כאו כן עתה, אסא כשר ממציא קודים שאין בינם לבין האדם הריאלי ומכלול מחויבויותיו ולא כלום. איש האקדמיה של כשר, כמו החייל, חי בעולם מדומיין של ערכים מופשטים.

ערכינו צומחים משני הקשרי חיים: הרא-שון הוא החברות בקהילה מסוימת, שממנה צומחים ערכינו הייחודיים, המיתוס, הזיכרון והאתוס. השני הוא החברות בקהילה האנ-ר שית האוניברסלית, שממנה צומחים ערכינו האתיים האוניברסליים. כשר, בחסות פטרונו השר נפתלי בנט, מבקש להשתיק את השי-ח ששני הקשרים אלה מכוננים, ודווקא במ-קום שבו היא אמורה להיערך באופן רפלק-טיבי וביקורתי — האקדמיה.

לפי הקוד האתי, אין מה להתלונן על אנשי אקדמיה בגרמניה ששתקו לנוכח פשעי הנאצים — הם פעלו על פי הקוד

זהו שלב נוסף במסע הרמיסה של ערכי היסוד האזרחיים של חייו, המתכסה במע-טה של הגינות: אומרים לנו כי אסור לתת פתחון פה לעמדה פוליטית אחת, שהרי יש עמדות אחרות. עיקרון ההוגנות מחייב שכל הקולות יישמעו. אבל מכך לא נובעת מסקנה שמעמדן של כל העמדות והדעות זהה. הטע-נה כי לעוול ולהתנגדות לעוול יש מעמד זהה, היא רלטיביזציה מובהקת של האתיקה ודל-דולה של הרוח.

בתחום המוסרי לא לכל הקולות יש ערך זהה: יש אסור ויש מותר. מבחן הלגיטימיות הפוליטי אינו בהכרח המבחן האתי. ללא מא-בק אתי עיקש, לא היו נעשים תיקונים פולי-טיים: לנשים לא היתה זכות בחירה, אפליה נגד

שחורים היתה מעוגנת בחוק ויהודים לא היו זכאים לאזרחות. הפוליטיקה נושאת את האתי בתוכה — דוחה או מאמצת אותה, והכל תלוי בנכונותו של האדם להיאבק על כך במרחב זה. אומרים לנו כי הקוד הכרחי, מפני שלפרו-פסורים יש מעמד וכוח מיוחד ביחס לסטודנ-טים. אין זלוול עמוק מזה בקהל הסטודנטים. עמדה זו מבטאת פטרנליזם האופייני למשט-רים לא דמוקרטיים, הסבורים כי עניינם לפ-קח גם על אנשים בוגרים, שכן הם זקוקים לח-סות ולהגנה.

לאדונים בנט וכשר אין אמן באיש. כולם חשודים. מרצים שאינם יודעים מהי חובתם וס-טודנטים חסרי אונים. באיזה עולם בדיוק חיים כשר ובנט? על איזה מרחב אקדמי הם חוש-בים כשהם מעזים לבוז כך לבני אדם? סוגיה זו ראויה היתה להיכתב בספרו של ג'ורג' אורוול, "1984". הוא לא כתב זאת משום שכנראה סבר בטעות, כי יש בכל זאת מרחב מוגן משליטתו של האח הגדול — האקדמיה. מתברר שטעה. איש לא יוכל למנוע ממני (ומכל אדם אחר) לפעול ולחשוב בהתאם לערכי ולעמדותי; איש לא יוכל לשלול ממני את מומחיותי האקדמית, גם לא אסא כשר. איש לא יוכל למנוע ממני לתרום את ידיעותי לחברה בישראל כאיש מק-צוע — זוהי חובתי האזרחית. אפילו צה"ל הכיר בכך בצרפו לוועדות הפטור מטעמי מצפון אדם שתוארו "אזרח אקדמי" — יש לי הכבוד להיות חבר בוועדה מתוקף מקצועי.

במקום שבו שרפו ספרים, נרצחו בני אדם. במקום שבו פוגעים בחירות המחשבה יצמחו יצורים חד-ממדיים, עושר החיים ייגדע והאדם יהיה, כביטוי של קאנט, עץ עקר שלא יצ-מיח פרי, יוצר מנוכר ללא מחויבות ונאמנות. אם עכשיו נשתוק, מחר יפלו עוד ועוד מער-כי חייו היסודיים. המאבק בקוד המוצע אינו עניין "פוליטי", ולא יכול להיות עניינו של השמאל או של הימין — הוא עניינו כאזר-חים העומדים עתה בפני עוד בגידה אינטלק-טואלית המאיימת על חייו.

פרופ' שגיא מלמד באוניברסיטת בר אילן, הוא עמית מחקר בכיר במכון שלום הרטמן ואחד ממנסחי הקוד האתי "רוח צה"ל"